

Effectmeting InnovatiImpuls Onderwijs in het primair onderwijs

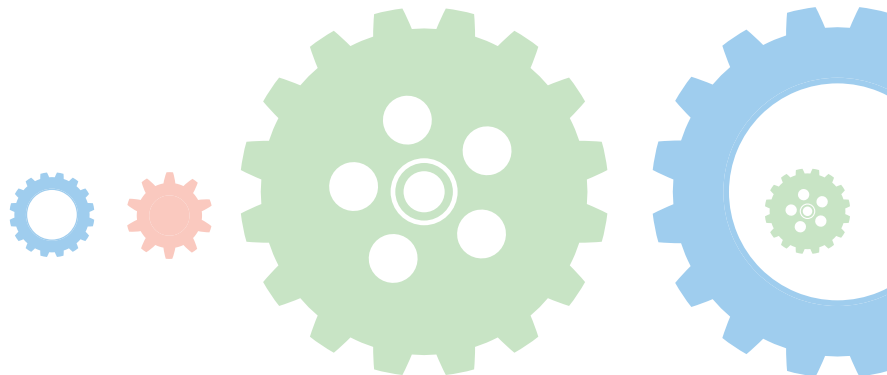
Samenvatting eindrapport

InnovatiImpuls
Onderwijs

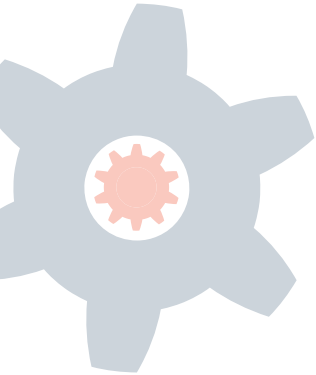

Inhoud

Voorwoord	4
1 Inleiding	7
2 Het SlimFit-innovatieconcept	11
SlimFit-mix	11
Vorm van groepsoverstijgend onderwijs	13
Onderwijsondersteuners en/of specialisten	13
Differentiatie naar leertempo en niveau	13
3 Belangrijkste resultaten	16
Onderwijskwaliteit	16
Arbeidsproductiviteit	16
Werkdruk en werktevredenheid	17
Het innovatieproces	18
Top-5 van succes- en faalfactoren voor SlimFit	19
4 Lessen uit de vijf IIO-experimenten	20
5 Aan de slag	23

Voorwoord

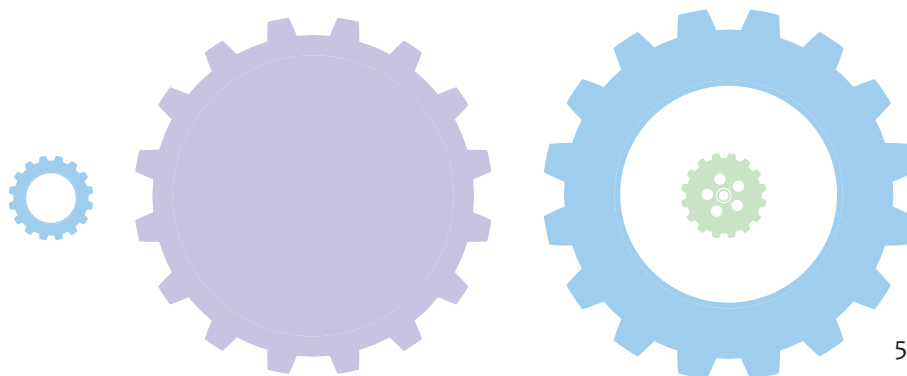
Op basisscholen door heel Nederland werken besturen, schoolleiders en leraren elke dag hard om leerlingen uitdagend en passend onderwijs te bieden. Daarbij hebben zij de ruimte om het onderwijs in te richten op een wijze die past bij hun eigen visie. Op de meeste scholen is het onderwijs georganiseerd volgens het leerstofjaarklassensysteem. Scholen die werken vanuit het SlimFit-innovatieconcept organiseren het onderwijs anders. SlimFit-scholen geven groepsoverstijgend of groepsdoorbroken onderwijs en werken met ‘units’ van zeventig à negentig leerlingen. Binnen de unit is een breed samengesteld team samen verantwoordelijk voor het onderwijs aan alle leerlingen.

Wat levert SlimFit op? Met Innovatielmpuls Onderwijs (IIO) is onderzoek gedaan naar het SlimFit-innovatieconcept. Dit onderzoek laat zien dat deze scholen onder bepaalde voorwaarden hogere leeropbrengsten en een hogere oudertevredenheid weten te bereiken. Leerlingen krijgen onderwijs op maat. Het anders organiseren van het onderwijs maakt het mogelijk om beter aan te sluiten bij de talenten en leerbehoeften van leerlingen. In deze publicatie vind je de belangrijkste resultaten.

Wat werkt? Een belangrijke succesfactor van SlimFit is dat leerkrachten, onderwijsondersteuners en (vak)specialisten binnen een unit samen verantwoordelijk zijn voor het onderwijs voor alle leerlingen. Binnen deze breed samengestelde teams kunnen leerkrachten zich specialiseren tot bijvoorbeeld gedragsspecialist, taalspecialist, unitleider of specialist meerbegaafden. Deze specialisten zijn inzetbaar voor alle units. Op die manier worden de talenten van leerkrachten ook optimaal benut.

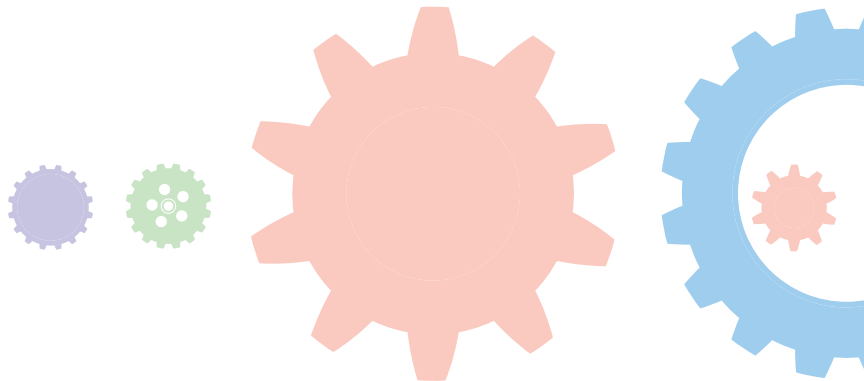
Wat ervaren de deelnemende scholen? Door de gezamenlijke verantwoordelijkheid ontstaat een professionele cultuur en groeit de professionaliteit van het team. De deuren staan open en leraren lopen bij elkaar binnen. Leraren geven elkaar gemakkelijker feedback en vragen daar ook om. Ze werken in mini-teams en gebruiken elkaar als klankbord. In de publicatie [Impulsen voor vernieuw\(en\)d onderwijs](#) vind je meer informatie over de ervaringen van de SlimFit-scholen.

De ervaringen en kennis van SlimFit-scholen helpen andere scholen verder. Bijvoorbeeld bij het vormgeven van passend onderwijs, het bieden van uitdagend onderwijs of het creëren van een breed samengestelde team, ook op een kleine school.

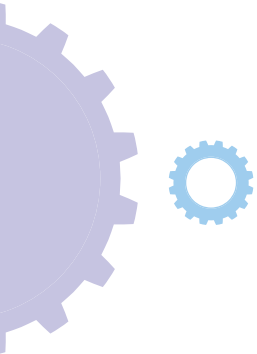
1 Inleiding

Innovatielmpuls Onderwijs (IIO) is een subsidieregeling die scholen in het primair en voortgezet onderwijs vanaf 2011 tot en met 2014 de mogelijkheid gaf te experimenteren met innovatieve maatregelen binnen de school om de arbeidsproductiviteit van leraren (leerling/leraar-ratio) te verhogen. De overheid achtte die verhoging nodig om op termijn het dreigende lerarentekort aan te kunnen pakken. Voorwaarden bij de experimenten waren dat de innovatie niet ten koste gaat van de onderwijskwaliteit en niet leidt tot een hogere werkdruk bij leraren.

In 2009 vroeg het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) aan alle scholen in het primair en voortgezet onderwijs met innovatieve ideeën te komen om de arbeidsproductiviteit van leraren te verhogen. In reactie daarop dienden scholen 44 innovatieconcepten in. Daaruit selecteerde een vakjury zeven winnende concepten, waarop andere scholen zich konden inschrijven en subsidie konden aanvragen. Uiteindelijk bleven daarvan vijf innovatieconcepten over waarmee vanaf 2011 tot en met 2014 is geëxperimenteerd. Bijna 150 scholen brachten de volgende innovatieconcepten in praktijk:

- In het **SlimFit-concept** worden reguliere jaarklassen in het primair onderwijs vervangen door 'units' van zeventig à negentig leerlingen, waarbinnen een breed samengesteld team gezamenlijk verantwoordelijk is voor het onderwijs. De arbeidsproductiviteit van leraren neemt hier potentieel toe door schaalvergroting, functiedifferentiatie en inzet van ICT.
- Bij **Leerlingen voor Leerlingen** maken ouderejaarsleerlingen in het voortgezet onderwijs onder begeleiding van een vakdocent en een mediaspecialist filmpjes voor onderbouwleerlingen waarin ze vakspecifieke, veel voor -

komende vragen beantwoorden. Deze filmpjes moeten ervoor zorgen dat het aantal contacturen met leerkrachten afneemt, doordat leerlingen zelfstandig leren van educatieve filmpjes in een digitale leeromgeving.

- Bij **Onderwijsteams** in het voortgezet onderwijs geven teams van leraren samen les aan grotere groepen leerlingen, bijgestaan door onderwijsondersteuners en een digitale leeromgeving. Door het werken in teams ontstaat er bij docenten ruimte om zich te professionaliseren. Ook hier is sprake van schaalvergroting, functiedifferentiatie en de inzet van ICT.
- Met behulp van **Videolessen** kunnen leerlingen in het voortgezet onderwijs op verschillende locaties tegelijkertijd dezelfde lessen volgen door een rechtstreekse videoverbinding. Zo is het mogelijk om (keuze)vakken met een beperkt leerlingaantal toch aan te bieden.
- Bij **E-klas & PAL-student** bestaat een E-klas uit een rijk gevulde elektronische leeromgeving in het voortgezet onderwijs, ontwikkeld door leraren zelf, die ondersteuning krijgen van getrainde PAL-studenten (PAL = Persoonlijk Assistent Leraar). De arbeidsproductiviteit neemt potentieel toe door minder contacturen met de leraar, doordat leerlingen zelfstandig met de E-klas kunnen werken.

Deze samenvatting gaat over het innovatieconcept waarmee is geëxperimenteerd in het primair onderwijs: SlimFit.

Onderzoekers van SEO Economisch Onderzoek en ResearchNed onderzochten gedurende de looptijd van het experiment (2011 tot en met 2014) of de centrale doelstelling van de IIO werd gehaald:

Verhoging van de arbeidsproductiviteit van leraren die niet ten koste gaat van de onderwijskwaliteit en niet leidt tot een hogere werkdruk bij leraren.

Op scholen is onderzocht wat de gevolgen zijn van de invoering van het SlimFit-concept. Daarbij is gekeken naar de volgende uitkomstmaten:

- Arbeidsproductiviteit:
 - Aantal leerlingen per fte-leraar (fte = volledige werktijdfactor)
- Onderwijskwaliteit:
 - Cito-scores Taal en Rekenen
 - Tevredenheid van ouders met de school

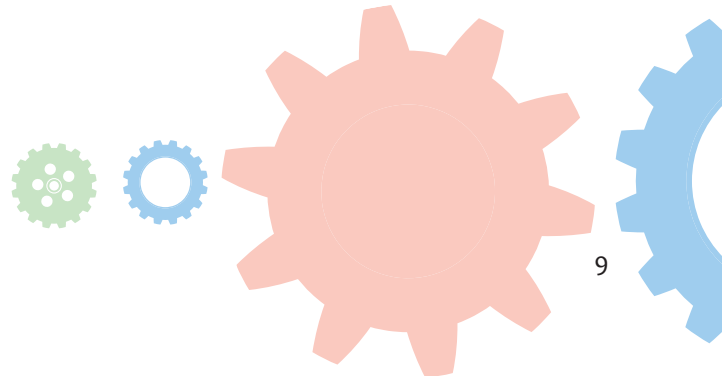
- Werkdruk bij leraren:
 - Tevredenheid van leraren met hun werkdruk
 - Vóórkomen van dertig verschillende arbeidsomstandigheden die de werkdruk van leraren kunnen beïnvloeden
- Werktevredeheid leraren:
 - Tevredenheid van leraren met hun baan
 - Tevredenheid van leraren met veertien werkaspecten

Deze uitkomstmaten zijn vergeleken tussen scholen waar is geëxperimenteerd met SlimFit (experimentscholen) en vergelijkbare scholen waar SlimFit niet is gerealiseerd (controlescholen). Daarnaast is onderzocht hoe het proces van de innovatie is verlopen door de betrokken leraren en schoolleiders te vragen naar de volgende aspecten:

- Doelen en verwachtingen van de innovatie
- Inbedding van de innovatie in de school
- Draagvlak voor de innovatie
- Kennis over en motivatie voor de innovatie
- Succes- en faalfactoren

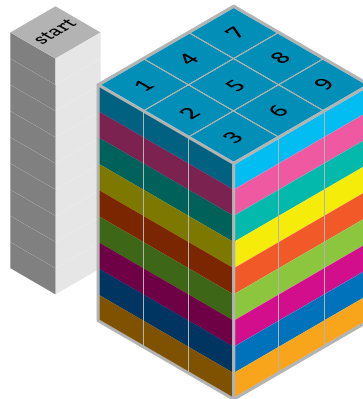
De benodigde informatie voor het onderzoek is verzameld op basis van de beschikbare school-administraties, aangevuld met jaarlijkse enquêtes onder schoolleiders, leraren en ouders van leerlingen.

In deze samenvatting volgt eerst een beschrijving van het SlimFit-innovatie - concept. Vervolgens wordt ingegaan op de belangrijkste resultaten uit het onderzoek. Tot slot volgen een aantal lessen die uit de vijf IIO-experimenten samen zijn te trekken.

SLIMFIT BOX: model voor schoolontwikkeling

SLIM
FIT

Algemene visie en organisatie

Personeel

Leeromgeving

Leerinhoud

ICT

Het volgen van leerlingen

Differentiatie

Professionele leergemeenschap/leiderschap

School en samenleving

STAPSGEWIJS
BOUWEN
AAN BETER
ONDERWIJS

SLIMFIT MIX: Negen ontwikkelvelden in één oogopslag

GROEPERINGSVORMEN LEERLINGEN	ORGANISATIE VAN HET LEREN		
	In de ochtend wordt er aan de hand van methoden lesgegeven, in de middag wordt er groeps- overstijgend gewerkt	In de ochtend staan instructies centraal (m.b.v. methoden), in de middag wordt er groepsoverstijgend gewerkt	De leer- en ontwikkelingslijnen staan centraal
Werken in clusters van twee basisgroepen (groep 5 en groep 6 bij elkaar)	1	4	7
Werken in horizontale units (groep 5A / 5B / 5C)	2	5	8
Werken in verticale units (groep 1-4 / 5-8) (groep 1-3 / 4-6 / 7-8) (groep 1-2 / 3-5 / 6-8)	3	6	9

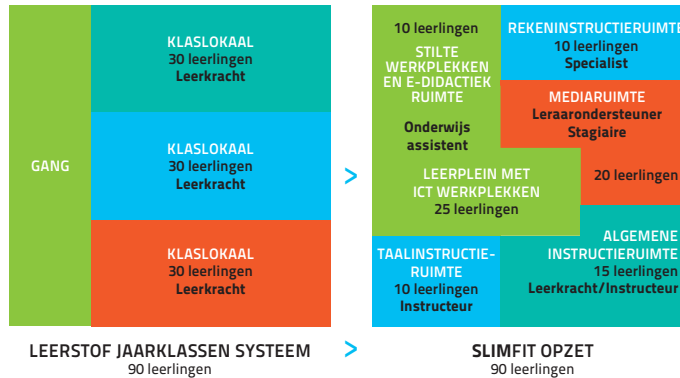
2 Het SlimFit-innovatieconcept

SlimFit biedt een alternatief organisatieprincipe voor scholen in het primair onderwijs. In het huidige onderwijsstelsel is vaak de leraar met een jaarklas de basale organisatie-eenheid: het leerstofjaarklassensysteem. SlimFit-scholen vervangen reguliere jaarklassen door ‘units’ van zeventig à negentig leerlingen (groepsoverstijgend onderwijs). Hierin werkt een breed samengesteld onderwijsteam van leraren, onderwijsondersteuners en specialisten samen. Het groepsoverstijgend of groepsdoorbroken onderwijs is zowel horizontaal als verticaal vorm te geven. Horizontaal houdt in: meerdere klassen van hetzelfde leerjaar bij elkaar, bijvoorbeeld 5a, 5b en 5c. Verticaal wil zeggen: verschillende leerjaren bij elkaar, bijvoorbeeld 1 tot en met 4. Het onderwijsteam is gezamenlijk verantwoordelijk voor alle leerlingen binnen een unit. Binnen een team worden taken en rollen verdeeld en worden leraren ingezet op hun kerntaken op hbo-niveau. Dit zorgt voor een andere samenstelling, aansturing en begeleiding van leerlingen en vraagt om een optimale benutting van ICT-mogelijkheden en digitaal leren.

SlimFit-mix

SlimFit is binnen een school op verschillende manieren vorm te geven. Er is geen vast format. Deze verschillende vormen heten SlimFit-configuraties. In totaal zijn er negen configuraties mogelijk, die ontstaan vanuit de combinatie van drie verschillende leerling-indelingen en drie manieren om het onderwijs te organiseren. In deze SlimFit-mix is configuratie ‘9’ de ultieme SlimFit-configuratie, maar ook dan hoeft een school niet uitontwikkeld te zijn. De SlimFit-mix is namelijk toepasbaar op diverse lagen binnen de school, zoals de leeromgeving, de leerinhoud en het personeel. Dit is tijdens het experiment inzichtelijk gemaakt door de SlimFit-box. Elke schoollaag kan verder werken aan het SlimFit-maken van de schoolorganisatie.

**STAPSGEWIJS
BOUWEN
AAN BETER
ONDERWIJS**

VAN	>	NAAR
Jaarklas (of combinatieklas) als basiseenheid	>	De unit als basiseenheid
Leerkracht is eigenaar van het leerproces	>	Leerling (mede) eigenaar van het leerproces
Mijn klas	>	Onze kinderen
Stand alone leerkracht	>	Teamspeler
Professioneel isolement	>	Professionele dialoog op de werkvloer
Klaslokaal	>	Functionele werkruimtes
Leeromgeving ingericht op klassikale kennisoverdracht	>	Leeromgeving ingericht op gedifferentieerd leren
Klassenplanning	>	Unitplanning
Vakkenrooster	>	Instructierooster
Cognitieve vakken	>	Brede ontwikkeling inclusief 21st century skills
ICT als middel om te oefenen	>	ICT als veelzijdige bron van leren
Het runnen van de organisatie	>	Onderwijskundig en veranderkundig leiderschap
Ouderparticipatie	>	Educatief partnerschap
School los van omgeving	>	School verbonden met omgeving

Vorm van groepsoverstijgend onderwijs

Kenmerkend voor het SlimFit-experiment is dat een flink aantal aangemelde scholen de gevraagde subsidie wilde gebruiken om het concept door te ontwikkelen. Veel van die scholen waren bij de start van het experiment al bezig met het vormgeven van groepsoverstijgend onderwijs en/of het werken in breed samengestelde onderwijsteams. Dat geldt dus ook voor de controlescholen die geen subsidie kregen. In het onderzoek is vastgesteld dat bij aanvang van het experiment 52 procent van de experimentenscholen en 46 procent van de controlescholen al een vorm van groepsoverstijgend onderwijs had ingevoerd. Gedurende het experiment nam dat aandeel onder de experimentenscholen flink toe tot net geen 100 procent. Bij de controlescholen schommelt het aandeel door de experimentjaren heen, rond het percentage van bij de start.

Het nieuwe onderwijsconcept maakt onderscheid tussen gedeeltelijk versus volledig groepsoverstijgend onderwijs. Volledig groepsoverstijgend onderwijs refereert aan groepsoverstijgend onderwijs dat is doorgevoerd door de hele school, gedurende de hele week. Gedeeltelijk groepsoverstijgend onderwijs refereert aan een situatie waarin er niet in de gehele school, of niet volledig in de tijd groepsoverstijgend wordt gewerkt. In het laatste experimentjaar (schooljaar 2013-2014) werkte een kleine tien procent van alle experiment- en controlescholen volledig groepsoverstijgend.

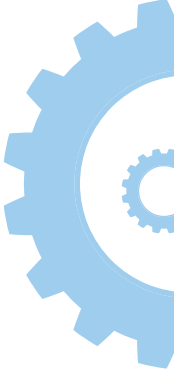
Onderwijsondersteuners en/of specialisten

Het merendeel van zowel de experiment- als controlescholen maakte gebruik van onderwijsondersteuners en/of specialisten bij het verzorgen van onderwijs. Dat was al zo bij de start van het experiment. De experimentenscholen maakten hierin wel een sterkere ontwikkeling door. De aanwezigheid van onderwijsondersteuners en/of specialisten in school is daardoor niet uniek voor het SlimFit-concept, wel het delen van verantwoordelijkheid voor het onderwijs van leerlingen met die onderwijsondersteuners en specialisten. Bij de controlescholen ligt die verantwoordelijkheid vaak alleen bij leraren.

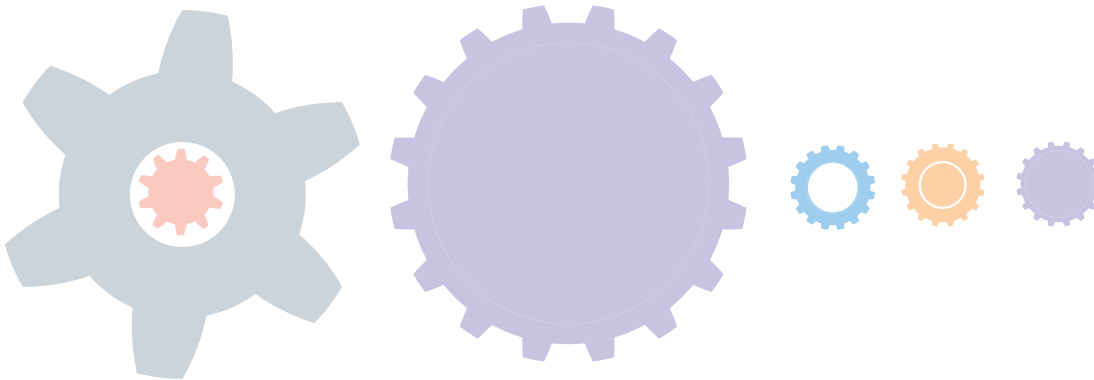
Differentiatie naar leertempo en niveau

Ook differentiatie van het onderwijs tussen leerlingen naar leertempo en niveau was bij aanvang van het experiment voor bijna alle experiment- en controlescholen het geval. Het bijzondere aan SlimFit-scholen is echter dat Onderwijs-

teams niet alleen proberen om te gaan met verschillen tussen leerlingen. De teams nemen die verschillen ook als uitgangspunt voor het organiseren van onderwijs in kleinere groepen binnen een unit. Binnen die groepen ervaren de leraren daardoor minder differentiatie naar leertempo.

In het onderzoek is getoetst in welke mate de verschillende kenmerken of 'ingrediënten' van het SlimFit-concept invloed hebben op de relevante uitkomstmaten voor arbeidsproductiviteit, onderwijskwaliteit en werkdruk bij leraren.

3 Belangrijkste resultaten

Onderwijskwaliteit

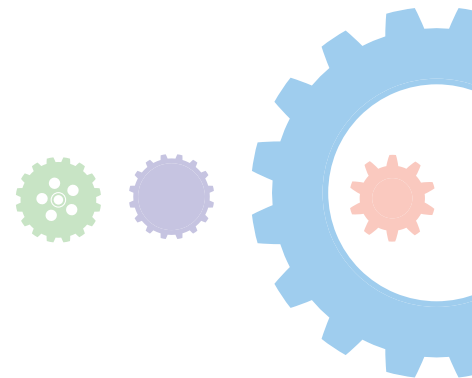
Op scholen waar het SlimFit-concept is ingevoerd, is gedurende het experiment de onderwijs-kwaliteit, afgaand op de cijfers van leerlingen en de tevredenheid van ouders, gemiddeld op peil gebleven en in sommige gevallen zelfs verbeterd. Zo blijken Cito-scores voor Taal en Rekenen gemiddeld 3 procent hoger te liggen wanneer scholen groepsoverstijgend onderwijs combineren met differentiatie van het onderwijs naar leertempo. Volledig groepsoverstijgend onderwijs leidt tot gemiddeld 4 procent hogere Cito-scores Taal en Rekenen. De invoering van groepsoverstijgend onderwijs, gedifferentieerd naar leertempo, zorgt bij ouders voor een hogere tevredenheid van gemiddeld 4 procent.

De bij SlimFit betrokken leraren gaven gedurende het experiment aan dat zij positieve effecten op de onderwijskwaliteit verwachten die verder gaan dan cijfers en oudertevredenheid. Ze hebben het dan vooral over zogenoemde '21th century skills', die niet tot uitdrukking komen in de resultaten op Cito-toetsen. Inmiddels is er een toets ontwikkeld om deze 'skills' te meten, waarvan enkele SlimFit-scholen actief gebruikmaken.

Arbeidsproductiviteit

Op SlimFit-scholen is gedurende het experiment het aantal leerlingen per fte-leraar niet veranderd ten opzichte van scholen waar het concept niet is ingevoerd. Ook zijn op scholen die het groepsoverstijgend onderwijs gedeeltelijk of volledig hebben ingevoerd, of die onderwijsondersteuners of specialisten hebben ingeschakeld, geen effecten waargenomen op het aantal leerlingen per fte-leraar. In die gevallen ligt het binnen het organisatieprincipe van SlimFit in de

lijn der verwachting dat het onderwijsteam zodanig is samengesteld, dat de leerling/leraar-ratio is toegenomen. Voorafgaand aan het experiment werden de effecten van schaalvergroting (groepsoverstijgend onderwijs) en functiedifferentiatie (inzet van onderwijsondersteuners en specialisten) nog ingeschat op een verhoging van de leerling/leraar-ratio van 15 tot 30 procent.

Het ontbreken van effecten van SlimFit op de arbeidsproductiviteit van leraren heeft waarschijnlijk te maken met krimpende leerlingaantallen en krimpende budgetten in het primair onderwijs gedurende de looptijd van het experiment. Vacatures die door het nieuwe organisatieprincipe binnen SlimFit-scholen zijn ontstaan, bijvoorbeeld voor onderwijsassistenten, zijn daardoor noodgedwongen vervuld door leraren die binnen de bestuurseenheid boventallig waren geworden. Hierdoor bestaan de beoogde breed samengestelde teams binnen de SlimFit-scholen uit meer leraren dan noodzakelijk en steeg de arbeidsproductiviteit minder hard dan verwacht.

Overigens gaat de invoering van volledig groepsoverstijgend onderwijs wel gepaard met een afname van het aantal zittenblijvers. Een kenmerk van scholen die relatief ver zijn in de ontwikkeling van groepsoverstijgend onderwijs en het werken in teams, is dat leerlingen niet kunnen blijven zitten. Leerlingen volgen een individuele leerlijn en zijn met hun lesstof niet gebonden aan een bepaald leerjaar. Als leerlingen niet of minder blijven zitten, dan zijn er uiteindelijk minder leraren nodig om alle leerlingen door hun basisschoolloopbaan te begeleiden.

Werkdruk en werktevredenheid

Invoering van een nieuw organisatieprincipe op scholen, waarbij leraren gaan werken in grotere teams met onderwijsondersteuners en specialisten, kan bij leraren in het begin tot een hogere werkdruk leiden. Het veranderen van rollen van leraren binnen de school en het anders organiseren van groepen leerlingen kan gepaard gaan met extra taken naast het reguliere onderwijs. Leraren op de experimentenscholen maakten zich bij de start van het experiment dan ook de meeste zorgen over de gevolgen van het SlimFit-project voor hun werkdruk. Op den duur, als leraren gewend zijn aan de nieuwe organisatiestructuur, kan de werkdruk en werktevredenheid zowel zijn toe- als afgenomen. Gedurende het experiment nam de zorg van de betrokken leraren over hun werkdruk alleen

maar toe. Verhoging van de werkdruk noemden de meeste leraren als belangrijke potentiële faalfactor voor SlimFit. Toch blijkt uit een vergelijking van vier verschillende indicatoren voor werkdruk en werktevredenheid bij leraren, dat die werkdruk en werktevredenheid op SlimFit-scholen niet wezenlijk is veranderd door deelname aan het experiment. Met andere woorden: leraren die binnen het IIO-experiment zijn gaan werken met het SlimFit-concept zijn uiteindelijk net zo tevreden als leraren op andere vergelijkbare scholen.

Het innovatieproces

Op scholen die aan de slag gingen met SlimFit, was aan het begin van het experiment al sprake van een groot draagvlak voor het innovatieconcept. Draagvlak noemden de betrokken leraren als belangrijkste succesfactor voor invoering van SlimFit. De transitie van een jaarklassensysteem naar groepsoverstijgend onderwijs vraagt om flexibiliteit van leraren, toch nam het draagvlak voor SlimFit gedurende het experiment alleen maar verder toe. Doordat leraren samen verantwoordelijkheid dragen voor onderwijs aan een grotere groep leerlingen, ontstaat een professionelere cultuur: de deuren staan open en leraren lopen bij elkaar binnen. Wanneer leraren elkaar gemakkelijker feedback geven en elkaar er om vragen, wordt het werken in teams vanzelfsprekend. De meest genoemde drempel is dat leraren hun eigen groep leerlingen moeten kunnen 'loslaten'. Samenwerken is volgens leraren daarom cruciaal voor het succesvol invoeren van groepsoverstijgend onderwijs.

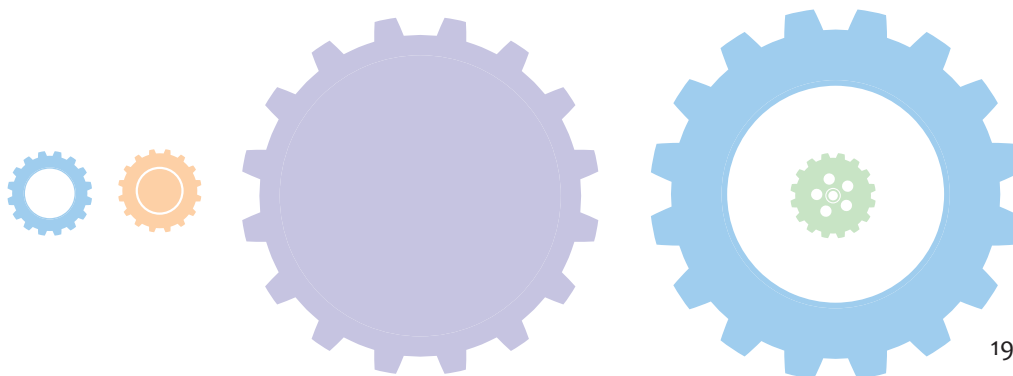
Gedurende het experiment nam de kennis over en motivatie voor het werken met SlimFit bij de betrokken leraren toe. Dat had onder meer sterk te maken met de bovenschoolse kennisbijeenkomsten die regelmatig zijn georganiseerd. Leraren van SlimFit-scholen bezochten die bijeenkomsten massaal. Ze wisselden hier kennis en ervaringen uit en namen een kijkje bij elkaar.

Andere belangrijke succes- en faalfactoren die leraren noemden betreffen vooral de fysieke voorwaarden voor groepsoverstijgend onderwijs, zoals de fysieke indeling van het schoolgebouw en de ICT-infrastructuur op school.

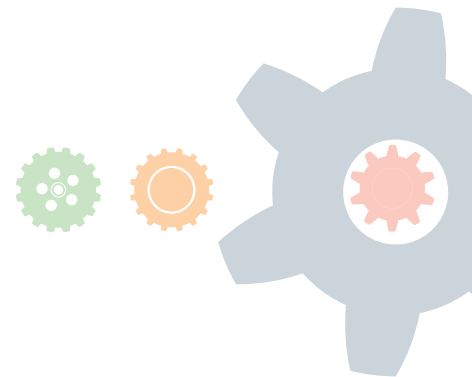

Top-5 succes- en faalfactoren voor SlimFit volgens de betrokken leraren

Succesfactoren	Faalfactoren
1 Voldoende draagvlak binnen het team	1 Leraren ervaren (tijdelijk) meer werkdruk
2 Leraren maken gebruik van elkaars expertise	2 Onvoldoende draagvlak binnen het team
3 Bereidheid van leraren om samen verantwoordelijkheid te dragen voor een grotere groep leerlingen	3 Fysieke ruimtes en indeling van het schoolgebouw
4 Aansluiting bij talenten en leerbehoeften van leerlingen	4 ICT-infrastructuur op school
5 Leerlingen krijgen les op maat	5 Invoering van het concept kost veel tijd

4 Lessen uit de vijf IIO-experimenten

Groei arbeidsproductiviteit door minder contacturen

Uit de vijf IIO-experimenten blijkt dat alleen innovatieconcepten die gericht zijn op het onderwijzen van hetzelfde aantal leerlingen in minder contacturen van leraren, de arbeidsproductiviteit van leraren kunnen verhogen. Zo'n verhoging maakt het mogelijk om potentiële tekorten aan leraren terug te dringen. Bij SlimFit zit de vermindering van het aantal contacturen in het vergroten van groepen leerlingen die les krijgen van een breed samengesteld team van leraren, aangevuld met onderwijsondersteuners en specialisten. Daarbij kan het aantal contacturen van leerlingen met een leraar bijvoorbeeld worden gecompenseerd door een verhoging van het aantal contacturen met onderwijsondersteuners. Binnen het SlimFit-experiment zijn uiteindelijk geen effecten gevonden op de arbeidsproductiviteit van leraren. Waarschijnlijk heeft dat vooral te maken met het vervullen van vacatures voor onderwijsondersteuners en specialisten door over-tallige leraren gedurende het experiment.

Minder contacturen alleen verantwoord bij een goed alternatief voor de manier van leren

Het terugdringen van het aantal contacturen van leerlingen met een leraar is alleen verantwoord als er een goed alternatief is voor de manier van leren. Een voorbeeld daarvan is het E-klas/PAL-innovatieconcept, dat een kwalitatief hoogwaardige E-klas combineert met ondersteuning van een PAL-student. De onderwijskwaliteit staat onmiddellijk onder druk als dat alternatief er niet is, bijvoorbeeld door afwezigheid van de PAL-student of een volgens de leraren mindere kwaliteit van de E-klas. Ook een (te) grote inzet van Onderwijsteams en van de elektronische leeromgeving (ELO) leiden tot negatieve effecten op de onderwijskwaliteit. Het gebruik van de ELO moet minimaal door voldoende computers

worden ondersteund. Het concept Leerlingen voor Leerlingen toont het duidelijk aan dat het verminderen of anders invullen van contacturen zonder duidelijk en volwaardig alternatief, negatieve effecten op de onderwijskwaliteit kan hebben. Voor SlimFit betekent dit dat het onderwijsteam dat verantwoordelijk is voor een grotere groep leerlingen minimaal dezelfde onderwijskwaliteit moet bieden als de leraar in zijn jaarklas. Binnen het SlimFit-experiment zijn er op basis van Cito-scores en oudertevredenheid geen aanwijzingen dat dit niet het geval is.

Digitaal onderwijs: ondersteuning van de leraar, geen vervanging

Bij vrijwel alle IIO-innovatieconcepten, ook SlimFit, speelt digitaal onderwijs een belangrijke ondersteunende rol bij het verminderen van de inzet van leraren. Bij Leerlingen voor Leerlingen was die rol oorspronkelijk beperkt tot de inzet van educatieve filmpjes. Gedurende het experiment werd duidelijk dat deze filmpjes alleen als onderdeel van breder digitaal onderwijs tot een reductie in contacturen van leerlingen met de vakleraar kunnen leiden. Het E-klas/PAL-experiment laat echter zien dat dit nog geen sinecure is. Alleen wanneer een E-klas kwalitatief voldoende is, zijn de doelen van een hogere arbeidsproductiviteit en een minstens gelijkblijvende onderwijskwaliteit haalbaar. Ook bij Onderwijsteams zorgt digitale onderwijssteuning ervoor dat leerlingen zelfstandiger kunnen werken, waardoor het mogelijk is om aan grotere groepen les te geven. Echter, wanneer leerlingen te veel of te vaak zelfstandig in de ELO moeten werken, komt de onderwijskwaliteit in het geding. Die ervaringen in het voortgezet onderwijs zijn ook bruikbaar in het primair onderwijs.

Lessen uit het innovatieproces

Uit de vijf IIO-experimenten zijn een aantal voorwaarden af te leiden die bijdragen aan het welslagen van innovatieconcepten en de overdraagbaarheid naar andere scholen, te weten:

- Grote mate van betrokkenheid van leraren bij de ontwikkeling en organisatie van het innovatieconcept
- Goede begeleiding door experts met kennis van de innovatie
- Kennisdeling met andere scholen die de innovatie doorvoeren
- Inzet van een sterke projectleider die werkt op basis van een goed uitgedacht plan

- Creëren van inhoudelijke voorwaarden voor de implementatie van het concept (bijvoorbeeld geschikte fysieke huisvesting en benodigde ICT-infrastructuur)
- Ondersteunen van leraren met onder andere scholing en training

Het voldoen aan deze voorwaarden is geen garantie voor succes, maar zorgt wel voor een grotere kans van slagen van de implementatie van innovaties in het onderwijs.

5 Aan de slag

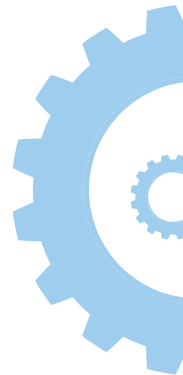
De ervaringen en kennis van SlimFit-scholen helpen andere scholen verder. Bijvoorbeeld bij het vormgeven van passend onderwijs, het bieden van uitdagend onderwijs of het creëren van een breed samengestelde team. Ook op een kleine school. Scholen hoeven het wiel niet zelf uit te vinden. Wil je weten hoe je onderwijs op maat vormgeeft? Hoe je talenten van leerkrachten beter inzet en hoe je meer kunt werken met vakspecialisten? IIO begeleidt het stimuleren van innovatief vermogen van de onderwijsorganisatie. De vraag en ambitie die bij scholen of schoolbesturen leven, staan daarbij centraal.

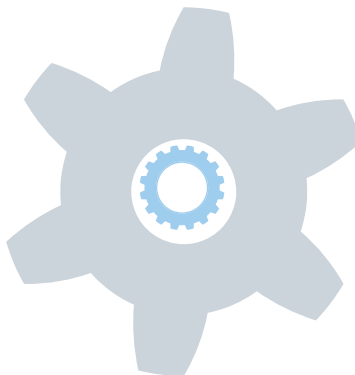
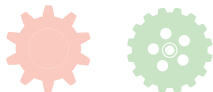
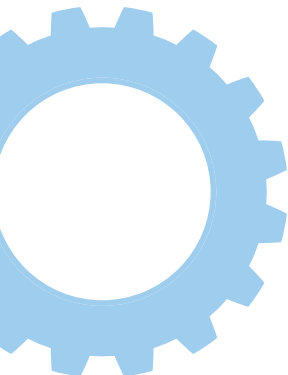
Om te beginnen kun je je laten inspireren op de [IIO-website](#) door goede voorbeelden en ervaringen van schoolleiders en leraren. Er staan filmpjes, blogs, tips en handleidingen voor iedereen die aan de slag wil met onderwijsvernieuwing. Op www.slimfitapp.nl vind je meer praktische handreikingen.

Hoe ziet onderwijsvernieuwing er in de praktijk uit? Om daarvan een idee te krijgen, kun je praten met een schoolleider, teamleider of docent die ervaring heeft met onderwijsvernieuwing. Ruim 150 scholen uit het primair en voortgezet onderwijs zijn al enkele jaren met de [IIO-experimenten](#) aan de slag. Deze scholen delen hun lessen, ervaringen en resultaten graag, bijvoorbeeld via de [Innovatiebrigadiers](#).

Of neem eens een kijkje op een school. [Kijk hier](#) om een rondleiding aan te vragen bij een school in jouw regio. Wil je deel uitmaken van het netwerk van Innovatiebrigadiers en je eigen ervaringen met onderwijsvernieuwingen delen? Doe dan mee met de [Innovatiebrigade-training](#).

Je kunt ons bereiken per mail: info@innovatieimpulsonderwijs.nl of Twitter: [@IIOnderwijs](#).

Tenzij nadrukkelijk anders vermeld is op de inhoud van deze publicatie een Creative Commons Naamsvermelding 4.0-licentie van toepassing.

De volledige licentievoorwaarden zijn te lezen op

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.nl>

Graag deze methode van naamsvermelding aanhouden:

InnovatiImpuls Onderwijs, SEO Economisch Onderzoek & ResearchNed, Effectmeting InnovatiImpuls Onderwijs in het primair onderwijs, Samenvatting eindrapport, gelicenseerd onder CC BY 4.0

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.nl>

Deze publicatie is gebaseerd op:

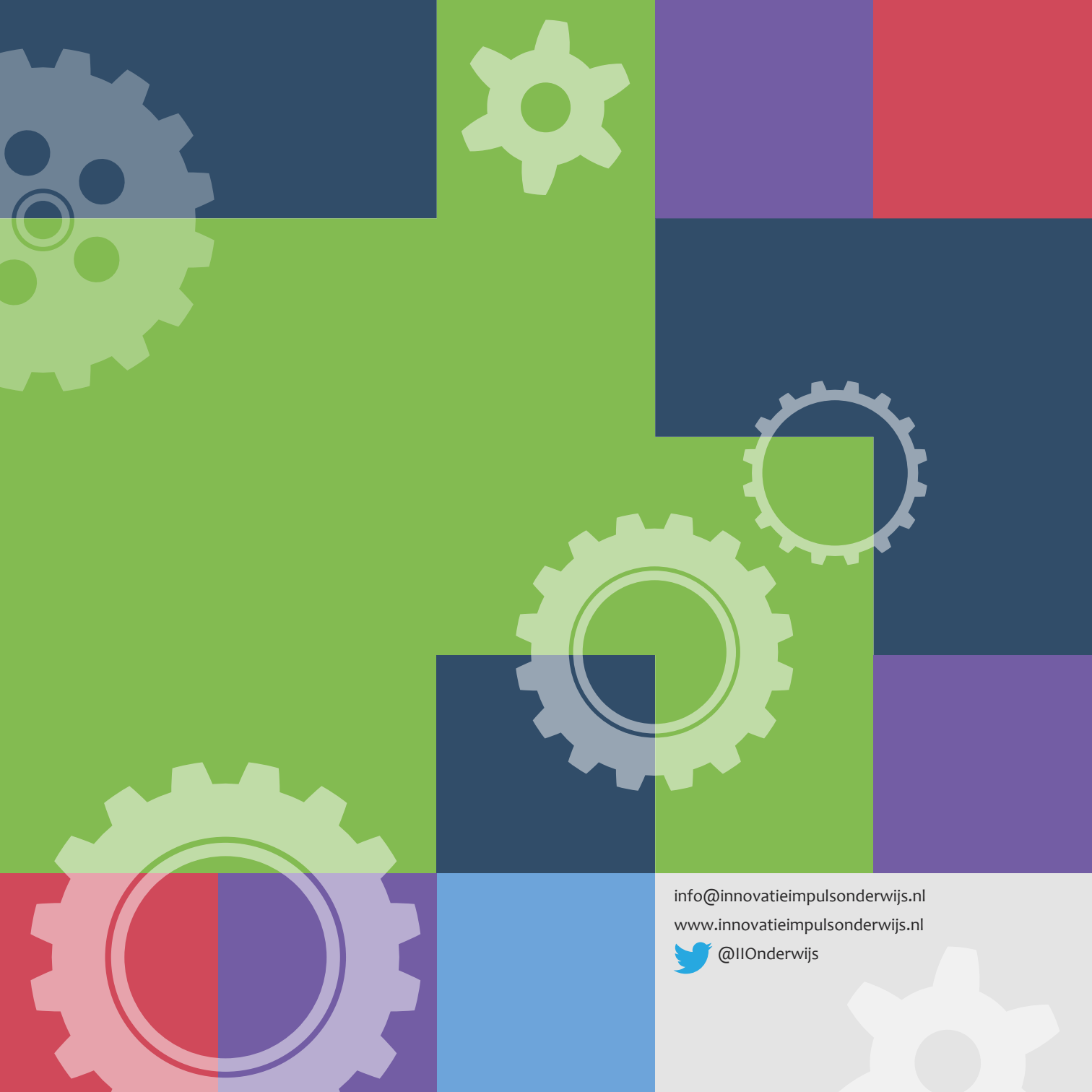
Heyma, A., Bisschop, P., Van den Berg, E., Wartenbergh-Cras, F., Kurver, B., Muskens, M., Spanjers, I. (2015). Effectmeting Innovatie-Impuls Onderwijs, SEO-rapport 2015-28. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek

InnovatiImpuls Onderwijs is een initiatief van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en wordt uitgevoerd door Kennisland en CAOP.

Vormgeving:

Studio Tint, Den Haag

Juni 2015

info@innovatieimpulsonderwijs.nl

www.innovatieimpulsonderwijs.nl

 [@IIOnderwijs](https://twitter.com/IIOnderwijs)

